

Tom Nichols

# Sfârșitul competenței

Discredarea expertilor și campania  
împotriva cunoașterii tradiționale

Traducere de Cristian Fulaș

# Cuprins

<i>Prefață</i>	9
Introducere: sfârșitul competenței . . . . .	15
1. Expertii și cetățenii . . . . .	27
2. Cum a devenit conversația epuizantă . . . . .	55
3. Studiile superioare: clientul are întotdeauna dreptate . . . . .	87
4. Stai puțin, să cauti pe Google: cum informația nelimitată ne face mai proști . . . . .	123
5. „Noul” nou jurnalism – și avem din belșug . . . . .	153
6. Când expertii gresesc . . . . .	191
Concluzii: expertii și democrația . . . . .	233
<i>Note</i> . . . . .	265
<i>Index</i> . . . . .	277

Dacă vorbim de internet, Legea celor 90% a lui Sturgeon ar putea fi o subestimare. Volumul imens al internetului și imposibilitatea de a separa cunoașterea semnificativă de zgomotul de fond fac ca informațiile bune să fie întotdeauna acoperite de date fără valoare și devieri stranii. Mai grav, nu ai cum să tii o evidență la toate, chiar dacă vreun grup sau vreo instituție ar vrea să încerce. În 1994 existau mai puțin de 3.000 de site-uri online. Până în 2014 existau peste *un miliard* de site-uri<sup>1</sup>. Majoritatea dintre ele pot fi căutate și îți apar în fața ochilor în doar câteva secunde, indiferent de calitatea lor.

Vesta bună e că, chiar dacă Legea lui Sturgeon e valabilă, rămân totuși 100 de milioane de site-uri bunicele. Printre acestea se numără toate principalele publicații de știri din lume (dintre care multe sunt mai citite acum online decât pe hârtie), precum și site-urile think tank-urilor, universităților, organizațiilor pentru cercetare și ale multor personalități științifice, culturale și politice. Vesta proastă, desigur, e că găsirea tuturor acestor informații presupune să sapi printre noianele de informații inutile sau eronate postate de toată lumea, de la bunicuțe bine intenționate la criminali afiliați Statului Islamic. Unii dintre cei mai inteligenți oameni din lume au o prezență semnificativă pe internet. Unii dintre cei mai proști oameni de pe aceeași planetă însă se găsesc la un clic distanță pe pagina sau în hyperlinkul următor.

Nenumăratele lăzi de gunoi găzduite de internet sunt un coșmar din perspectiva Legii lui Sturgeon. Oameni care se confruntă deja cu dificultatea de a-și alege informațiile de pe câteva zeci de canale TV de știri se confruntă acum și cu milioane de pagini web produse de oricine e dispus să-și plătească o prezență online. Fără îndoială că internetul e o mare realizare care continuă să ne schimbe viața în bine, dându-le oamenilor acces la informație – și la comunicare între ei – mai mult decât oricând. Dar are și o parte întunecată, cu efecte importante și profund negative asupra

modurilor în care oamenii dobândesc cunoaștere și reacțio-nează la competență.

Problema cea mai evidentă constă în faptul că libertatea de a posta orice online inundă piața publică cu informații greșite și gândire imatură. Internetul lasă un miliard de flori să inflorească, dar majoritatea miros urât, incluzând orice, de la gândurile deșarte ale unor bloggeri la întâmplare și teoriile conspirației ale unor excentrii până la campaniile de dezinformare sofisticate duse de grupuri și guverne. Unele dintre informațiile de pe internet sunt greșite din cauza unor neatenții, altele sunt eronate pentru că oameni bine intenționați pur și simplu nu știu mai mult de atât, iar altele sunt incorecte pentru că au fost poste acolo din lăcomie sau chiar din pură răutate. În lipsa unor comentarii sau intervenții editoriale, internetul afișează totul cu aceeași viteză. Internetul e un agent, nu un arbitru.

Bineînteleș, aceasta nu este decât o versiune actualizată a paradoxului fundamental al tiparniței. După cum a obser-vat scriitorul Nicholas Carr, inventia lui Gutenberg din seco-lul al XV-lea i-a făcut pe primii umaniști „să scrâșnească din dinti”, aceștia fiind îngrijorați că „foile volante și cărțile tipărite vor submina autoritatea religioasă, vor reduce din importanță muncii căturărilor și copiștilor și vor răspândi insurecția și desfrâul”<sup>79</sup>.

Acești sceptici medievali au avut dreptate într-o anumită măsură. Tiparnița a fost folosită pentru a produce bibliei în masă, pentru a-i învăța pe oameni să citească și în cele din urmă pentru a permite alfabetizarea, atât de importantă pentru libertatea omului. Desigur, tiparnița a făcut posibilă și răspândirea unor inepții precum *Protocoalele Înțeleptilor Sionului*, i-a învățat pe oameni să ia unele cuvinte drept fapte și a sprijinit crearea propagandei totalitariste care a subminat aceeași libertate a omului. Internetul e o tiparniță cu viteza fibrei optice.

Pe lângă faptul că permite existența unor torente de dez-informare, internetul slăbește capacitatea oamenilor obișnuiți și a specialiștilor deopotrivă de a face cercetări temeinice,

o abilitate care i-ar ajuta pe toți să navigheze prin jungla de date dăunătoare. Această afirmație din partea unui membru al comunității academice poate părea neobișnuită, deoarece recunosc fără rețineri că accesul la internet îmi face munca de scriitor mult mai ușoară. În anii 1980 am alcătuit o disertație numai după ce am studiat teancuri întregi de cărți și articole. Azi am cât se poate de la îndemână marcaje în navigatorul web și fisiere pline de articole pe care le pot citi electronic. Cum să nu fie acum mai bine decât pe vremea când petreceam ore întregi orbind în fața unui copiator în măruntaiele vreunei biblioteci?

Din anumite puncte de vedere, avantajele internetului sunt o enormă binefacere, dar în principal pentru oamenii care au deja o instruire în domeniul cercetării și știu oarecum ce caută. E mult mai simplu să te abonezi la versiunea electronică a, de pildă, *Foreign Affairs* sau *International Security* decât să dai o fugă la bibliotecă sau să verific nerăbdător cutia poștală de la birou. Din păcate, aceste avantaje nu îl ajută pe studentul sau omul de rând neinstruit, care nu a fost învățat niciodată cum să evalueze proveniența informațiilor sau respectabilitatea unui autor.

Bibliotecile, sau cel puțin secțiunile lor de lucrări de referință și academice, erau cândva un fel de primă orientare în zgromotul de pe piață. Mersul la bibliotecă era o formă de educație în sine, mai ales pentru un cititor care își făcea timp să ceară ajutorul unui bibliotecar. Internetul însă nu seamănă deloc cu o bibliotecă. E mai degrabă un uriaș depozit în care oricine poate lăsa orice, de la o ediție princeps la o fotografie falsificată, de la un tratat științific la pornografia, de la scurte buletine de informare la graffiti electronice fără sens. Internetul e un mediu aproape în întregime nereglementat, care permite accesul conținutului influențat mai degrabă de marketing, politică și deciziile neinformate ale altor oameni obișnuiți decât de judecata unor experți.

Chiar se pot înșela 50 de milioane de fani ai lui Elvis? Sigur că da.

În practică, asta înseamnă că o căutare de informații va scoate la iveală algoritmul care funcționează într-un motor de căutare, oferit de obicei de companii comerciale care folosesc criterii în mare parte necunoscute utilizatorului. Un Tânăr care intră pe internet pentru a-și satisfacă o curiozitate despre tancurile din al Doilea Război Mondial va da probabil de *Killing Patton*, o carte ridicolă – dar un bestseller – de Bill O'Reilly, celebru datorită activității sale în televiziune, și nu de lucrările mai greu de digerat, dar mult mai riguroase ale celor mai buni istorici militari din secolul XX. Pe internet, ca și în viață, banii și popularitatea contează mult, din păcate.

Introducerea unor cuvinte într-un navigator web nu înseamnă cercetare, ci că pui întrebări unor mașini programabile care de fapt nu înțeleg ființele umane. Cercetarea reală este dificilă și, pentru oamenii care au crescut într-un mediu de stimulare electronică constantă, e plăcitoare. Cercetarea presupune capacitatea de a găsi informații autentice, a le rezuma, a le analiza, a le da o formă scrisă și a le prezenta altor oameni. Nu ține doar de domeniul oamenilor de știință și specialiștilor, ci e un set de bază de abilități pe care educația de liceu ar trebui să le transmită fiecărui absolvent datorită importanței lor în orice meserie sau carieră. Dar de ce să ne mai complicăm când ecranul din fața noastră are deja răspunsurile, generate cu milioanele în doar câteva secunde, frumos aranjate pe site-uri colorate, cu un aspect care inspiră încredere?

Problema mai profundă aici e că internetul de fapt modifică modul în care citim, modul în care raționăm, chiar modul în care *gândim*, și asta într-un sens negativ. Ne așteptăm la informații instantanee. Le vrem explicate, prezentate într-un mod plăcut ochiului – mulțumim, dar nu mai vrem manuale fragile, scrise cu litere minusculă – și vrem să spună ceea ce vrem noi să spună. Oamenii nu mai fac atât „cercetare”, cât „caută online pagini drăguțe ce le oferă răspunsurile care le plac, cu cel mai mic efort și în cel mai scurt timp”. Avalanșa de informații ce rezultă, în totdeauna de o calitate variabilă

și care uneori te fac să-ți pui întrebări cu privire la sănătatea mintală a emițătorului lor, creează o aparentă de cunoaștere care de fapt le face mai mult rău oamenilor decât dacă nu ar ști nimic. E mereu valabilă zicerea că nu ceea ce nu știi îți face rău, ci ceea ce știi și e greșit.

În sfârșit, poate cel mai tulburător e că internetul ne face mai răi, mai iritabili și incapabili să purtăm discuții din care să învățăm ceva. Principala problemă a comunicării instantanee constă tocmai în faptul că e instantanee. Deși internetul le oferă posibilitatea să comunice între ei mai multor oameni decât oricând – o situație istorică cu totul nouă –, nu e întotdeauna o idee foarte bună ca toată lumea să discute imediat cu toți ceilalți. Uneori, oamenii au nevoie să facă o pauză și să reflecteze, să-și dea timp pentru a absorbi informația și a o digera. În schimb, internetul e o arenă în care oamenii pot reacționa fără să gândească, iar astfel devin interesați să-și apere reacțiile viscerale, și nu să accepte informații noi sau să-și recunoască o greșeală – mai ales dacă e o greșeală depistată de oameni cu mai multe studii sau experiență.

## Ce e fals pe internet: totul

Nici în această carte, nici în oricare altele nu există destule pagini pentru a cataloga multitudinea de informații dăunătoare de pe internet. Vindecări miraculoase, teorii ale conspirației, documente falsificate, citate atribuite greșit – toate acestea și multe altele sunt buruienile care năpădesc rapid o grădină globală a cunoașterii. Plantele sănătoase, dar mai puțin rezistente nu au nici o sansă.

Vechi și durabile legende urbane și teorii ale conspirației, de exemplu, sunt recondiționate, primind o nouă viață în mediul online. Cu toții am auzit despre aligatori care trăiesc în sistemele de canalizare, despre moartea improbabilă a

unor celebrități și despre biblioteci care s-au prăbușit pentru că nu s-a calculat greutatea cărților din ele, întâmplări povestite și repovestite mai ales prin viu grai. Pe internet, aceste povești sunt prezentate frumos așezate în pagină și cu elemente grafice. Acum se răspândesc atât de repede prin e-mail și *social media*, încât există grupuri, ca admirabilul proiect de pe Snopes.com și alte organizații ce verifică veridicitatea informațiilor, care toată ziua nu fac decât să stingă aceste focuri de paie intelectuale.

Din păcate, ele înoată împotriva curențului. Oamenii nu intră pe internet ca să le fie corectate informațiile false sau să li se demonstreze teoriile în care cred. Mai degrabă, ii cer oracolului electronic să îi confirme în ignoranță lor. În 2015, o editorialistă de la *Washington Post*, Caitlin Dewey, era îngrijorată că verificarea datelor nu va prevale niciodată în fața miturilor și imposturii pentru că „nimeni nu are timp sau capacitatea cognitivă să analizeze toate nuanțele și discrepanțele aparente”<sup>3</sup>. În cele din urmă, afirma ea cu regret, „demontarea acestora nu ajută la nimic”.

La două luni după ce a scris aceste cuvinte, Dewey și *Washington Post* s-au dat bătuți și au renunțat la rubrica săptămânală cu privire la „ce e fals pe internet”. Nu aveau cum să țină pasul cu toată nebunia, mai ales după ce imposterii și-au dat seama cum pot să facă bani din răspândirea unor mituri în schimbul unor clicuri valoroase pe site. „Sincer”, le-a spus Dewey cititorilor ei, „această rubrică nu a fost concepută pentru a aborda mediul actual. Acest format nu are rost”. Mai alarmante au fost conversațiile dintre Dewey și cercetători de profesie care i-au spus că „neîncrederea în instituții e atât de mare acum, iar biasul cognitiv atât de puternic *întotdeauna*, încât oamenii care dau crezare știrilor false sunt în mod frecvent interesanți doar să consume informații conforme opiniilor lor – chiar și atunci când se poate demonstra că sunt false” (subliniere în original)<sup>4</sup>. Dewey și *Washington Post* s-au luptat cu internetul, iar internetul a ieșit învingător.